

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Frederick Karma

EESTI KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLJADE ARENDAMISE JA LAIENDAMISE
POLIITILINE OTSUSTUSPROTSESS SOODLA JA NURSIPALU NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Maili Vilson, MA

Tartu 2024

AUTORSUSE DEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 6632

Frederick Karma, 14.05.2024

ANNOTATSIOON

Käesolevas töös vaadeldakse poliitilist otsustusprotsessi Eesti sõjaväepolügoonide arendamise ja laiendamise vaatepunktist, keskendudes Soodla ja Nursipalu harjutusvälja juhtumite analüüsile. Analüüs süveneb nende projektidega seotud poliitikakujundamise etappidesse ja avalikkuse kaasamise aspektidesse, tuues välja nihked otsuste tegemise kiiruses ja kodanike kaasamises.

Kõrgendatud julgeoleku olukorrast tingitult, eriti pärast Ukraina sõja algust on viidud sisse seadusandlikud muudatused, mis võimaldavad sõjalise taristu kiirendatud arendamist või laiendamist.

Kui varasemalt oli olulise ruumilise mõjuga riigikaitse ehitise välja arendamiseks või laiendamiseks, mille asukoha valiku või toimimise vastu on suur riiklik huvi, kõige sobilikum teha seda läbi riigi eriplaneeringu, siis peale relvaseaduse täiendamist 2023 aastal saab olulise ruumilise mõjuga riigikaitse ehitist välja arendada ja laiendada kiirendatud korras haldusmenetluse seaduse järgi avatud menetluses.

Uuringus leitakse, et kuigi planeerimismenetlus tagab põhjaliku avalikkuse kaasamise, ei suuda kiirendatud menetlus, nagu sellega on tegu Nursipalu puhul avalikkuse kaasamist tagada. See on aga tekitanud küsimusi avaliku arutelu piisavuse ja otsuste tegemise kvaliteedi kohta. Uuringus rõhutatakse üliolulist tasakaalu riikliku julgeoleku nõudmiste ja kaasava valitsemise vahel, rõhutades vajadust läbipaistvate ja läbimõeldud protsesside järele, et lahendada tõhusalt keerulisi riigikaitsega seotud probleeme.

SISUKORD

AUTORSUSE DEKLARATSIOON	2
ANNOTATSIOON	3
SISSEJUHATUS	5
1. KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLI JA RIIGIKAITSE	7
1.1. KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLJA OLEMUS	7
1.2. KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLJA ROLL EESTI RIIGIKAITSES JA KAITSEPOLIITIKAS	8
2. POLIITIKA KUJUNDAMINE	11
2.1. POLIITIKAKUJUNDAMISE ETAPID	11
2.2. KODANIKE KAASAMINE POLIITILISTES OTSUSTUSPROTSESSIDES	13
3. METOODIKA	16
3.1. KVALITATIIVNE MEETOD	16
3.2. ANDMETE ANALÜÜS JA TÕLGENDUS	17
4. POLIITIKAKUJUNDAMINE HARJUTUSVÄLJADE JUHTUMISANALÜÜSIDE NÄITEL	19
4.1. SOODLA HARJUTUSVÄLJA ARENDAMINE	19
4.2. NURSIPALU HARJUTUSVÄLJA LAIENDAMINE	23
4.3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	27
KOKKUVÕTE	30
KASUTATUD KIRJANDUS	32
LIHTLITSENTS	36

SISSEJUHATUS

Eesti riigikaitse põhineb esmasel iseseisval kaitsevõimel ja kollektiivkaitsel, mille tagab Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) liikmelisus. “NATO kollektiivkaitse kindlustab Eestile usutava heidutuse ja sõjalise kaitse. Lisaks tugevdab Eesti julgeolekut kuulumine Euroopa Liidu poliitilisse, õiguslikku ja majanduslikku ühisruumi, mis põhineb liikmesriikide usaldusel, koostööl ja ühistel väärtustel.”(Eesti Julgeolekupoliitika alused 2023). Esmase iseseisva kaitsevõime tagamiseks on Kaitseväe rahuaja ülesanne tagada ajateenijate ja reservväelaste väljaõpe ning kaitsevalmidus. Üks olulisem osa Eesti iseseisvast kaitsevõimest on mehhaniseeritud pataljoni loomine. Eelnevalt tingitust on mehhaniseeritud pataljoni loomisel oluline harjutusalade olemasolu, mis tagab vajalikus mahus sõjaliste võimete harjutamise võimalikkuse (Kaitseministeerium 2023).

Eestis on tänapäeval asutatud seitse harjutusvälja: Kaitseväe keskpõlvkoon, Nursipalu, Sirgala, Kikepera, Klooga, Männiku ja Soodla harjutusväljad.

Lõputöö uurimisprobleemiks on asjaolu, et hetkel puudub värske analüüs selle kohta millised on olnud kaitseväe hiljutiste harjutusväljade arendamise ning laiendamise vajaduste ja teostuse erinevused. On oluline teada saada millised tegurid mõjutasid harjutusväljade kujunemise otsustusprotsesse, ning millised olid takistused nende arendamisel ja laiendamisel. Valitud teema on lõputöö autorile endale huvipakkuv, kuna autor on reservlipnik ja tema sõjaaja ametikoht on II jalaväebrigaadi koosseisus, mille harjutusala on Nursipalus. Seega Nursipalu harjutusala laiendus mõjutab autorit isiklikult.

Käesolevas bakalaureusetöö eesmärgiks on võrrelda kaitseväe harjutusväljade arendamise ja laiendamise otsustusprotsesside muutust Eesti kaitsepoliitikas. Uurimuse eesmärk on analüüsida miks otsustati varasemalt asutatud harjutusväljad välja arendada ja laiendada, millised olid otsustusprotsessid ja kuidas toimus kodanike kaasamine nendes protsessides. Kvalitatiivne analüüs on tehtud dokumentide ja juhtumianalüüside põhjal. Juhtumianalüüsi tarbeks valis autor välja Soodla harjutusvälja arendamise ja Nursipalu harjutusvälja laiendamise.

Töö koosneb neljast peatükist, millest esimene käsitleb teema teoreetilist poolt, täpsemalt harjutusväljade olemust ja nende rolli Eesti kaitsepoliitikas. Teises peatükis tuuakse välja vajalikud otsustusprotsessi etapid nende rajamiseks ning käsitletakse kodanike kaasamise olulisust poliitiliste osuste tegemisel. Kolmandas peatükis toob autor välja kasutatud uurimismeetodi ning annab ülevaate vajalikest andmetest töö koostamisel. Neljas peatükk keskendub Soodla harjutusvälja arendamise ja Nursipalu harjutusvälja laiendamise otsustusprotsessi analüüsile tuginedes teooria osas välja toodud tõhusa poliitikakujundamise etappidele. Peatüki lõpus annab autor omapoolsed soovitused ja ettepanekud selle protsessi tõhustamiseks.

1. KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLI JA RIIGIKAITSE

1.1. KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLJA OLEMUS

Eesti Vabariigi relvaseaduse¹ järgi on harjutusväli maa- või mereala koos selle kohal oleva õhuruumiga ja seal asetsevate väljaõppeehitiste kompleksiga, kus korraldatakse Kaitseväge ja Kaitseliidu üksuste taktikalisi harjutusi, õppusi, laskmisi ja lõhketöid ning katsetatakse relvi, lahingumoonat, lahingu- ja muud tehnika katsetusi. Harjutusvälja asutamine ja ka selle laiendamine ning arendamine on Vabariigi Valitsuse pädevuses². Sõjaväepolügoon, mida sageli nimetatakse lihtsalt harjutusväljaks, on spetsiaalselt sõjaväelaste väljaõppeks ja ettevalmistamiseks loodud maaala. Harjutusväljaku eesmärk on mitmetahuline ja riigi relvajõudude tõhususe seisukohalt kriitilise tähtsusega. Need alad on iga riigi kaitseinfrastruktuuri olulised komponendid, olles peamised kohad, kus kontrollitud keskkonnas saavad eri sõjaväe üksused õppida, harjutada ning kinnistada olulisi sõjalisi oskusi. Need oskused ulatuvad põhilistest sõduritehnikatest, nagu täpsuslaskmine, käsitsivõitlus, kaevikute rajamine ja taktikalised manöövrid, kuni spetsialiseeritud väljaõppeni sellistes valdkondades nagu lõhkeainete hävitamine, arstiabi lahingutsoonides, mineerimine ja luureandmete kogumine (Riigikaitse areng 2024).

Lisaks pakuvad sõjalised harjutusväljad realistlikke lahingustsenaariumeid, võimaldades üksustel kogeda stressi ja väljakutseid, millega nad võivad tegelikus sõjas samuti kokku puutuda. Taoline realistlik väljaõpe aitab sõduritel arendada vaimset vastupidavust ja kohanemisvõimet, mis on vajalik pingel olukordades tegutsemiseks. Samuti võimaldab see üksustel täiustada oma meeskonna sisest koostööd ja koordinatsiooni, kui ka koostööd teiste üksustega, mis on mõlemad lahinguväljal edu saavutamiseks olulised elemendid.

Teine harjutusväljade oluline aspekt on nende roll uute taktikate, tehnikate ja varustuse katsetamisel ja hindamisel. Sõjaväed püüavad pidevalt uuendusi teha ja oma vägede võimekust parandada ning harjutusväljad tagavad selleks ideaalse keskkonna. Erinevaid lahinguolukordi ja stsenaariume simuleerides saavad riikide sõjaväed hinnata uute strateegiate ja tehnoloogiate tõhusust ja sobivust enne nende kasutuselevõtmist reaalsetes operatsioonides (Riigikaitse areng

¹ Relvaseadus¹ § 85 lg 1

² Relvaseadus § 85 lg 3¹

2024). See katsetamise ja täiustamise protsess on vajalik eelise säilitamiseks potentsiaalsete vastaste ees.

Lisaks on harjutusväljad olulised üksuste ühtekuuluvuse ja moraali tõstmise seisukohast. Sõdurid veedavad õppuste ajal sageli pikka aega oma peredest eemal, luues selle käigus tugevaid sidemeid oma kaasväelastega. Need sõprussidemed on üliolulised usalduse ja ühtsuse edendamiseks sõjaväeüksustes, suurendades nende tõhusust ja vastupidavust lahinguolukordades.

1.2. KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLJA ROLL EESTI RIIGIKAITSES JA KAITSEPOLIITIKAS

Riigikaitsepoliitika on iga iseseisva riigi lahutamatu koostisosa, mille ülesandeks on tagada omariikluse püsijäämine ekstreemsetes olukordades- sõja või sisemiste rahutuste korral. Rahu ajal peab riigikaitsepoliitika valmistama kogu riiki ja rahvast ette adekvaatseks tegutsemiseks nendes erakorralistes olukordades, määratelama esmatähtsad rahvusriiklikud prioriteedid ning hoolitsema nende elleviimise eest. Riigikaitsepoliitikata saab rahvas läbi vaid seni, kuni pole loodud omariiklust ning loobuda saab riigikaitsepoliitikast ainult siis, kui loobutakse või kaotatakse iseseisvus (Pajur 1999).

Kaitsepoliitika on julgeolekupoliitika üks osa. Riigikogu 22.02.2023 aasta otsusega heakskiidetud Eesti julgeolekupoliitika aluste järgi on Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti Vabariigi iseseisvus ja sõltumatus, eesti rahvuse, keele ja kultuuri kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord, elanikkonna turvalisus ja ühiskonna toimimine. Eesti julgeolekupoliitika lähtub avarast julgeolekukäsitusest, võttes arvesse kõiki riigi julgeolekut mõjutavaid suundumusi ja tegureid. Julgeolekupoliitika elluviimine toimub põhimõttel ühiskond kui tervik ja riik kui tervik (Eesti julgeolekupoliitika alused 2023).

Põhja-Euroopas asuv Eesti on oma geograafilise asukoha tõttu olnud alati strateegilise tähtsusega. Ajalooliselt on Eesti kaitsepoliitikat kujundanud vajadus kaitsta oma suveräänsust ja julgeolekut arenevate piirkondlike ja ülemaailmsete julgeolekuprobleemide eest. Eesti kaitsestrateegias on kesksel kohal kaitseväge harjutusväljade roll, mis on olulised vahendid

reservväe ettevalmistamisel erinevateks sõjalisteks operatsioonideks, koostöövõime suurendamiseks liitlasvägedega ja heidutusvõime tugevdamiseks (Pajur 1999).

Pole mingi saladus, et Eesti puhul on tegemist väikeriigiga, kellel on kaitsekulutuste osas teatav eelarvepiirang. Seega on tugeva ja toimiva reservväe hoidmine kriitilise tähtsusega, et võimaldada Eestil maksimeerida oma kaitsevõimet, optimeerides samal ajal kaitse-eelarvet. Eesti reservväed on loodud kiireks mobiliseerimiseks kriisi või konflikti korral. Selline kiire mobilisatsioonivõime suurendab Eesti võimet julgeolekuohtudele tõhusalt reageerida ning tugevdab rahvusliku identiteeti ja ühtsustunnet. Kuna aga Eesti reservvägi koosneb 18-60 aastastest isikutest on nende hulgas palju neid, kellel ajateenistuse jooksul õpitu vajab lihvimist ning meelde tuletamist. Siinkohal tuleb mainida, et Eesti Kaitseväge mobilisatsiooniregistrisse on kantud pea 230000 isikut, mis moodustab ligi 20% kogu Eesti elanike arvust. Nendest 83000 on sõjalise väljaõppega (Kaitsevägi 2024). Seega on harjutusväljad, kus suurele massile reservõppekogunemisi läbi viiakse ning reservväelaste oskusi uuendatakse just eriti Eesti iseseisva kaitsevõime tagamise seisukohast vägagi olulised. Eelnevat kinnitab ka Eesti Kaitseväge juhataja, kindral Martin Herem, kes tõdeb, et alates Venemaa sissetungist Ukrainasse on Eesti Kaitseväge väljaõppemaht suurenenud kaks-kolm korda. Samuti plaanitakse alates 2024 aastast tõsta reservväelaste näol osalejate arvu õppustel, mis peaks tõusma 5000 osaleja pealt 14000 peale, mistõttu on harjutusväljade mahtu vaja viivitamatult suurendada (Herem 2023). Veelgi enam, tänu harjutusväljade olemasolule suurendab Eesti kodanikuaktiivsust ning aitab luua paremaid sidemeid riigi ja tema kodanike vahel. Praegu kasutatavad harjutusväljad on Eesti vajadustele kitsaks jäänud. Keskpõlvüooni harjutusvälja ressursid, mis võimaldavad Kaitseväel ja siin asuvatel liitlastel teha suuremate üksuste taktikalisi harjutusi ja laskmisi, on ennast ammendanud (Pevkur 2022).

Eesti on Euroopa Liidu ja NATO liige ning seega meie sõjaline julgeolek tugineb suuresti koostööl liitlasvägedega. Eesti Kaitseväge harjutusväljasid kasutatakse rahvusvaheliste koostööõppuste sõlmpunktina, edendades NATO liitlaste ühtsust ja koostööd meie endi Kaitseväge sõjaliste üksustega. Lisaks sõjalise liidu tugevdamisele näitavad koostööõppused üles ühtekuuluvust ja heidutust võimalike vaenlaste suhtes. Heidutuskontseptsioon, mille eesmärk on ennetada agressiooni ning tagada Eesti maa ja rahva julgeolek, moodustab Eesti kaitsestrateegia nurgakivi (Eesti julgeolekupoliitika alused 2023).

Samuti soodustab rahvusvahelisel väljaõppel osalemine liitlasvägede vahel vastastikust mõistmist, usaldust ja sõprust, mis on ühiste operatsioonide toimise jaoks tulevikus väga olulised elemendid.

Eesti võtab tugevdatud kaitsehoiaku, mis tugineb iseseisvale kaitsevõimele ja kollektiivkaitsesele. Eesti sõjaline kaitse on üles ehitatud territoriaalkaitse põhimõttel. Eesti lähtub arusaamisest, et Balti riigid on üks operatsiooniala. Selleks, et heidutus oleks veenev, peab NATO olema valmis viivitamatuks kollektiivseks kaitsetegevuseks kogu alliansi territooriumil. Usutav tõkestusheidutus koosneb Eesti enda tugevast kaitsevõimest, sellega integreeritud liitlaste lahinguvõimelisest kohalolust ja määratud tugevdus- üksustest, toimivast juhtimisstruktuurist, eelpaigutatud varustusest, kvaliteetsetest kaitseplaanidest ja nende läbiharjutamiseks regulaarsetelt korraldatavatest õppustest, liitlaste tahtest ning suutlikkusest kriisi korral kiiresti siirda täiendavaid vägesid, võimeid ja varustust (Eesti julgeolekupoliitika alused 2023).

Mahukas väljaõppeinfrastruktuur ning hästi väljaõpetatud ja varustatud vägede nähtav kohalolek saadavad potentsiaalsetele vastastele selge seisukoha Eesti kaitseväge võimekuse kohta. Eraldades vahendeid harjutusväljade rajamiseks ja korraldades sagedasi õppusi, näitab Eesti üles oma pühendumust kaitsevalmidusele ning tugevdab NATO alliansi heidutushoiakut.

2. POLIITIKA KUJUNDAMINE

2.1. POLIITIKAKUJUNDAMSIE ETAPID

Poliitikakujundamine (inglise keeles *policy making*) on protsess poliitikas, mille eesmärk on viia läbi muutusi riiklike institutsioonide kaudu (Knill & Tosun 2022). Poliitikakujundamise protsess koosneb etappidest: (1) algatus ehk probleemi äratundmine ja määratlemine, (2) poliitika väljatöötamine, (3) poliitika vastuvõtmine ja (4) poliitika rakendamine ja hindamine. Teoorias peaks poliitikakujundamise etapid järgima eelnevat järjestust, kuid praktikas ei tarvitse see alati nii minna ja vahel jäetakse mõni etapp vahele või ei jõuta lõplikult viimase etapini.

Algatus

See on esimene samm poliitika kujundamisel, kus tõstatatakse probleem. Päevakorda jõuavad üldjuhul need probleemid, mis on poliitika otsustajate arvates olulised ning vajavad kohest tähelepanu ja lahendamist (Cobb & Elder 1972). Probleemi võivad algatada valitsus, minister, Riigikogu või kodanikud valitsusametnikega konsulteerides. Tuleb kindlaks teha probleemi laiem ulatus keda, kuidas ja kui oluliselt probleem puudutab (Sootla jt 2021). Seega on siin etapis väga olulisel kohal huvirühmade kaasamine. Taoline kaasamine on vajalik, kuna üksikisikud saavad nõustada ametnikke neid puudutavates küsimustes paremini, tuues välja seisukohti, mis ametnikud võivad tähelepanuta jätta. Kõik huvirühmade tõstatatud mured võetakse protsessis arvesse ja neile pakutakse võimalust otsustamisprotsessi vabalt vaidlustada.

Poliitika väljatöötamine

Pärast ülalkirjeldatud päevakorra seadmist töötatakse selles etapis välja võimalikud alternatiivid, koostatakse vajalikud eelnõud ning leitakse rahastamisallikad. Alternatiivide arvu ja sisu mõjutab poliitikavõrgustik, kes väljatöötamisel osaleb (Howlett 2013). Sobiliku lahenduse valimiseks võetakse arvesse erinevate osapoolte arvamus ja tehakse võimalik sotsiaal- ja keskkonnamõjude analüüs. Poliitika kujundamise etapis töötatakse välja ka eelnõu ja eelnõu seletuskiri. Seletuskirja eesmärk on põhjendada seaduse või muu õigusakti vastuvõtmise vajalikkust, eelnõu põhiseisukohti ja sellest tulenevaid muudatusi ning anda ülevaade seaduse jõustumisega kaasnevatest mõjudest (Sootla jt 2021). Väljatöötamise käigus konsulteeritakse ka huvirühmade ja avalikkusega, sest tegemist on paljude vastandlike

huvidega ning ei ole üht õiget lahendust, mis sobiks kõigile osapooltele. Keerulisi küsimusi tuleb lahendada mitmekülgses keskkonnas, sest ainult siis on võimalik teha kompromisse ning jõuda parima lahenduseni. Samuti leitakse siin etapis ka rahastamisallikad, mis kajastuvad riigi eelarvestrateegias ning, mis omakorda on määratud riigieelarve seadusega.

Poliitika vastuvõtmine

Vastuvõtmise etapp kujutab endast väljatöötatud poliitika üle otsustamist: selle heaks kiitmist või tagasilükkamist (Knill & Tosun 2022). Vastuvõtmise etapp hõlmab endas eelistatud lahenduse valimist ja asjaomastelt otsustusorganitelt heakskiidu saamist. Vastuvõtmist võib mõjutada muutuse suurus, mis poliitika vastuvõtmine endaga kaasa tooks ning olemasolevad teadmised poliitika ja probleemi kohta, mis otsustajatel on (Braybrooke & Lindblom 1970). Eesti parlamentaarses süsteemis on riigikogul ülim võim õigusaktide ja olulisemate poliitiliste algatuste heakskiitmisel. Otsuseid võib aga vastu võtta ka valitsuskabinet, kuhu kuuluvad peaminister ja erinevate poliitikavaldkondade eest vastutavad ministrid. Valitsuse roll selles etapis on esitada poliitilisi ettepanekuid, hõlbustada arutelusid, pidada läbirääkimisi kompromisside üle ja tagada eelistatud tegevussuunale poliitiline toetus (Riigikantselei 2024).

Poliitika rakendamine ja hindamine

Kui poliitika või seadus on jõustunud, tuleb see rakendamise kaudu ka ellu viia. See etapp hõlmab ressursside jaotamist, vastutuse määramist, regulatsioonide kehtestamist ja tegevuste koordineerimist asjaomaste valitsusasutuste ja sidusrühmade vahel (Sootla jt 2021). Valitsusel on otsustav roll rakendusprotsessi järelevalves, tagades poliitika tõhusa elluviimise vastavalt kavandatud eesmärkidele ja tähtaegadele. Valitsusasutuste ülesandeks on sageli jälgida edusamme ja teha soovitud tulemuste saavutamiseks vajalikke muudatusi. Laiemat järelevalvet valitud poliitika üle teostab Riigikontroll. Poliitika kujundamise viimases etapis hinnatakse poliitikate asjakohasust ja eesmärkide otstarbekuse saavutamist.

Käesolevas töös erinevad kaitsepoliitika kujundamise etapid harjutusväljade rajamisel üksteisest ning töö kirjutamise ajal ei ole jõutud kaasajal rajatavate harjutusväljade puhul viimaste etappideni.

2.2. KODANIKE KAASAMINE POLIITILISTES OTSUSTUSPROTSESSIDES

Hea poliitikakujundamine kujutab endast seda, et kaasa saavad rääkida kõik, keda muudatus puudutab. Riik on kodanikele usalduse ja turvalisuse allikas, mille nimel on inimesed nõus loobuma teatud õigustest, kuna see toob neile kaasa rohkem kasu (Hobbes 1651), The University of Oregon (2005) kaudu). Suurema kodanike osalusega ühiskondlikes protsessides suureneb usaldus riigi ja kodanike vahel ja inimesed tunnevad end turvalisemalt, sest õiguspärasuse alus põhineb nende arvamusel (Tocqueville 1835), Liberty Fund (2010) kaudu). Demokraatlikes protsessides, mis mõjutavad ühiskonda pikemalt, vajavad kõik osapooled ühtset mõistmist ja arusaama. Kaasates huvirühmi, on seadused riigis laialdaselt aktsepteeritud ja paremini rakendatavad (Praxis 2010). Valitsuse aspektist vaadatuna on kaasamine oluline alus usalduse loomisele. Usaldus aitab kaasa, et kodanikud panustaksid parimate ühiskondlike lahenduste täideviimisesse.

Sherry Arnstein on uurinud kodanike kaasamist ühiskondlikes protsessides ja koostanud kodanike osalemisprotsessi kirjeldava kaheksaastmelise redeli. Arnsteini kodanike kaasamise tüpoloogiat esitatakse metafoorse "redelina", kus iga tõusev pulk esindab kodanike tegutsemisvõime, kontrolli ja võimu suurenevat taset. Lisaks kaheksale "astmele" jaotab Arnstein kaasamise kolme suuremasse kategooriasse: näiline osalus, sümboolne osalemine ja kodaniku võim (Arnstein 1969).

<u>ARNSTEINI KODANIKE KAASAMISE REDEL</u>
<u>1. KODANIKU KONTROLL</u>
<u>2. DELEGEERITUD VÕIM</u>
<u>3. PARTNERLUS</u>
<u>4. SÜMBOOLNE OSALUS</u>
<u>5. KONSULTATSIOON</u>

KODANIKU VÕIM

SÜMBOOLNE OSALUS

<u>6. INFORMEERIMINE</u>
<u>7. TERAAPIA</u>
<u>8. MANIPULEERIMINE</u>

NÄILINE OSALUS

Joonis 1. Kodanike osalemise redel (Arnstein 1969). Allikas: Eesti Noorteühenduste Liit 2022.

- 1) Manipuleerimine: kõige madalamal astmel ei ole kodanikel tegelikku võimu ega mõju otsustusprotsessis. Selle asemel manipuleerivad nendega võimulolijad, kes teevad otsuseid ilma nende panuseta.
- 2) Teraapia: kodanikele antakse sümboolne võimalus väljendada oma muresid või kaebusi, kuid neid sageli ignoreeritakse või jäetakse hoopis kõrvale. Võimulolijad teevad otsused enda „õigete“ põhimõtete järgi. Selle tasandi eesmärk on pigem rahustada kodanikke kui neid tõeliselt otsuste tegemisse kaasata.
- 3) Informeerimine: kodanikele antakse teavet juba tehtud või tegemisel olevate otsuste kohta, kuid ei anta võimalust anda sisendit ega mõjutada otsustusprotsessi.
- 4) Konsulteerimine: sellel tasandil küsitakse kodanikelt arvamust või tagasisidet kavandatavate otsuste kohta. Nende panusele aga suurt kaalu ei omistata ning otsustajad võivad seda lõplike otsuste tegemisel arvesse võtta, kuid miski ei kohusta neid seda tegema.
- 5) Sümboolne osalus: kodanikele antakse piisavalt võimalusi, et nad tunneksid end kaasatuna, kuid nende panus ei mõjuta oluliselt otsustusprotsessi. See võib hõlmata sümboolseid žeste või pealiskaudset kaasamist, mis ei too kaasa tähenduslikke muutusi.
- 6) Partnerlus: kodanikud osalevad aktiivselt otsustusprotsessis ja teevad otsustajatega koostööd lahenduste väljatöötamiseks. Nende panust hinnatakse ja võetakse lõplike otsuste tegemisel arvesse.
- 7) Delegeeritud võim: otsustusõigus antakse traditsioonilistelt võimudelt üle kodanikele või kogukonnarühmadele. Kodanikel on õigus teha otsuseid enda nimel, kuigi nad võivad siiski olla vastutavad kõrgemate võimude ees.

- 8) Kodanike kontroll: kõige kõrgemal tasemel on kodanikel täielik kontroll otsustusprotsessi üle. Neil on õigus teha otsuseid, eraldada ressursse ja määrata poliitikat ilma väliste võimude sekkumiseta (Arnstein 1969).

Kaasamise määra saab mõõta nii kaasamise pikkuse, panuse ja kaasatavate arvu kui ka kvaliteedi kaudu. Olulised on usaldus, ausus, võimekus ja asjakohasus (Shrik jt 2012). Eesti Vabariigi Valitsuse reglemendi järgi toimub eelnõude või muude küsimuste ettevalmistamisse kaasamine vastavalt kaasamise heale tavale, mille kinnitab Vabariigi Valitsus. “Kaasamise hea tava ei ole õigusakt, vaid soovitude kogu kõigile riigiasutustele, ja eriti neile, kes valitsuse tasandi otsuse-eelnõusid ette valmistavad.” (Riigikantselei 2024). Kaasamise hea tava on juhend, mis annab põhjaliku ülevaate kaasamisprotsessi etappidest. Osapoolte kaastatus otsustusprotsessidesse mõjutab parimat võimalikku tulemust kõigi kodanike jaoks. Gellneri (1995) järgi on riigi roll olla vahekohtunik kodanike huvide keskel. Ühiskondlike otsuste protsessis peab riik kuulama ära kõik osapooled, et langetada lõplik parim otsus.

3. METOODIKA

3.1. KVALITATIIVNE MEETOD

Autor on bakalaureusetöös uurimuse läbiviimiseks kasutanud kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimistöö on mõeldud teadmiste hankimiseks, et mõista paremini inimeste ja inimühiskonnaga seotud süsteeme (Savenye & Robinson 2001).

Kvalitatiivse uurimuse lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine, kus püütakse uurida objekti võimalikult tervikuna. Uuriija ei saa lahti öelda ka väärtuselistest lähtekohadest, sest väärtused kujundavad seda, mida ja kuidas püüame mõista meie poolt uuritavaid nähtusi. Ei ole võimalik saavutada ka objektiivsust selle traditsioonilises tähenduses, sest teadja (uurija) ja see, mida teatakse, on omavahel läbi põimunud. Võime saada tulemusena vaid mingisse aega ja ruumi paigutuvaid tinglikke seletusi. Üldiselt tunnustatakse, et kvalitatiivses uurimuses on püüdluseks ennekõike leida ja valikkuse ette tuua tõsiasi, selle asemel et tõestada juba olemasolevaid (tõe)väiteid (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2005).

Kvalitatiivse uurimistöö tüüpilised meetodid on intervjuu ja vaatlused, ent ka juhtumiuuringud, kaardistustuuringud, ajaloolised uuringud ja dokumendianalüüsid. Uurimist korraldatakse loomulikes tingimustes, st keskkonnaga manipuleerimata. Tavaliselt annab uurimistöö rikkalikke detailseid kirjeldusi inimeste käitumisest ja arvamustest. Käsitlus põhineb seisukohal, et inimesed konstrueerivad ise oma tegelikkuse ning selle mõistmine on võimalik, kui uurida, kuidas nad seda teevad (Savenye & Robinson 2001).

Uurimisobjektid valitakse eesmärgipäraselt, mitte juhusliku valimi menetlust kasutades. Kvalitatiivse uurimuse kava kujuneb uurimise käigus. Uurimus viiakse läbi paindlikult ja kava muudetakse, arvesse võttes muutunud olusid. Juhtumeid käsitatakse kui ainulaadseid ja vastavalt sellele tõlgendatakse ka andmeid. Kvalitatiivsete andmete kogumisel kasutatakse andmestiku piisavuse jaoks niinimetatud küllastumise mõistet. Selle all tuleb mõelda olukorda, kus uurija kogub andmed, eelnevalt otsustamata, mitut juhtumit uurib. Andmestik on piisav ehk küllasus saavutatud kui on koos selline hulk andmeid, mille põhjal saab teha teoreetilisi järeldusi (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2005).

Käesolevas bakalaureusetöö uurimuslik osa võrdleb kaitseväge harjutusväljade arendamise ja laiendamise otsustusprotsesside muutust Eesti kaitsepoliitikas. Uurimuse eesmärk on teada saada miks otsustati varasemalt asutatud harjutusväljad välja arendada ja laiendada, millised

olid otsustusprotsessid ja kuidas toimus kodanike kaasamine nendes protsessides. Töö juhtumianalüüsi osas ei käsitleta poliitikakujunduse viimast etappi milleks on poliitika rakendamine ja hindamine, sest uuritud juhtumite puhul ei ole sellesse etappi veel jõutud.

3.2. ANDMETE ANALÜÜS JA TÕLGENDUS

Kuidas andmeid töödeldakse ja tõlgendatakse, sõltub osaliselt neist valikutest, mis uurija tegi uurimisprotsessi alguses. Meetodite ja analüüsivormide valikut juhivad oluliselt uurimisprobleemid. Andmeid võib analüüsida mitmeti. Analüüsiviisi valiku kohta ei ole ühtki ainuõiget reeglit. Tavaliselt mõeldakse, et analüüs järgneb andmestiku kogumisele ja korrastamisele. Laias laastus jagunevad analüüsiviisid kaheks: seletamist taotlevad ja mõistmist taotlevad. Seletamist taotlevas lähenemisviisis kasutatakse sageli statistilist analüüsi ja järelduste tegemist. Mõistmist taotlevas lähenemisviisi kasutatakse tavaliselt kvalitatiivset analüüsi ja järelduste tegemist. Praktikast esinevad need kaks uurimistööd sageli paralleelselt (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2005).

Ka siis, kui tulemused on analüüsitud, pole uurimus veel valmis. Neid on vaja tõlgendada ja sünteesida. Tõlgenduse all mõeldakse uurija mõtisklust analüüsitulemuste üle ja neist tehtud järeldusi. Tõlgendamine tähendab ka analüüsis esile kerkinud tähenduste selgitamist ja nende üle arutlemist. Tulemuste analüüsimisest üksi ei piisa – neid tuleks ka sünteesida. Sünteesis ühendatud peamised tulemused peaksid andma selge vastuse püstitatud probleemidele. Uurija peaks alati püüdma vastata küsimusele, millised on kõige olulisemad vastused uurimuses püstitatud probleemidele. Järeldused saavadki toetuda vaid sellisele sünteesile. Uurija peaks arutlema, milline on saadud tulemuste tähtsus tema uurimisvaldkonnas, milline on nende laiem tähendus (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2005).

Lõputöö analüüsi osas kasutati kvalitatiivseid andmeid. Kvalitatiivne osa seisnes Vabariigi Valitsuse harjutusväljade arendamise ja laiendamise korraldusi puudutavate protsesside analüüsil juhtumipõhiselt. Töö põhineb kahel juhtumianalüüsil, milleks on Soodla harjutusvälja arendamine aastatel 2022 kuni 2024 ja Nursipalu harjutusvälja laiendamine aastatel 2023 kuni 2024. Töö autor valis välja Soodla ja Nursipalu harjutusväljad seetõttu, et nende arendamise ja laiendamise otsustusprotsessid toimuvad võrreldaval ajavahemikul ning samasuguses julgeolekuolukorras. Uurimus põhineb olemasolevate dokumentide analüüsimisel. Andmed on võetud Eesti seadustest, Vabariigi Valitsuse korraldustest ning nende seletuskirjadest ja kaitseministri käskkirjadest. Lisaks kasutatakse töös Eesti Vabariigi

Kaitseministeeriumi ja Riigi Kaitseinvesteeringute Keskuse kodulehel olevaid avalikke andmeid harjutusväljadega seoses.

Juhtumianalüüsi tarbeks on töö autor koostanud kolm uurimisküsimust:

1. Mis tingis harjutusvälja arendamise või laiendamise?
2. Milline oli harjutusväljade arendamis-, laiendamisotsustusprotsess ja selle erisused?
3. Kuidas toimus harjutusväljade arendamisel ja laiendamisel kodanike kaasamine?

4. POLIITIKAKUJUNDAMINE HARJUTUSVÄLJADE JUHTUMISANALÜÜSIDE NÄITEL

4.1. SOODLA HARJUTUSVÄLJA ARENDAMINE

Soodla harjutusväli on asutatud Vabariigi Valitsuse 09.07.2015 korraldusega nr 282³. 24. Veebruaril 2022 aastal alustas Venemaa täiemahulise sõjalise sissetungiga Ukrainasse, mis muutis Euroopa julgeoleku olukorda ja päevakorda tõusis Euroopa riikide julgeoleku tugevdamise vajadus. Selleks, et Soodla harjutusvälja detailselt planeerida ja välja ehitada iseseisva kaitsevõime tagamiseks, oli vajalik riigi eriplaneeringu koostamine. 2022. aasta alguses toimunud julgeolekuliste muutuste tõttu Euroopas (Venemaa täismahuline sõjaline sissetung Ukrainasse) otsustas Vabariigi Valitsus välja arendada Soodla harjutusvälja oma 12.05.2022 korraldusega nr 147⁴.

Esmase iseseisva kaitsevõime tagamiseks on Kaitseväe rahuaja ülesanne tagada ajateenijate ja reservväelaste sõjaline väljaõpe ning alaline kaitsevalmidus. Eesti iseseisva kaitsevõime üks olulisem osa on mehhaniseeritud pataljoni loomine. Eesti Vabariigi ja Hollandi Kuningriigi kaitseminister allkirjastasid 2014. Aastal lepingu mille alusel ostis Eesti riik Kaitseväele 44 jalaväe lahingumasinat koos toetusmasinatega, mis anti üle Eesti kaitseväele 2018. aastal. Seepärast on sobivate väljaõppevõimaluste loomine oluline nii Eesti kaitseväe kui ka Eestis viibivate NATO liitlasriikide relvajõudude jaoks (Kaitseministeerium 2024).

Soodla harjutusväli oli vajalik välja arendada eelkõige selleks, et edendada soomusmanöövervõimet ja harjutada järjest laienevat koostööd NATO liikmesriikide üksustega. Soomusmanöövervõime arendamise oluline aspekt on väljaõppe läbiviimiseks vajalike harjutusalade loomine. Kuna soomusmanöövervõime peamine paiknemiskoht on Tapa linnakus, siis väljaõppevõimaluste parendamiseks linnaku ümbruses edasi Kaitseväe keskpõlügeni ja Tapa lähiharjutusala. Kaitseväe keskpõlügeni järjest suureneva kasutuskõormuse tõttu on osa soomusmanöövri spetsiifilise väljaõppe (taktika, lahinglaskmised) läbiviimiseks vaja täiendavat harjutusvälja (Kaitseministeerium 2024).

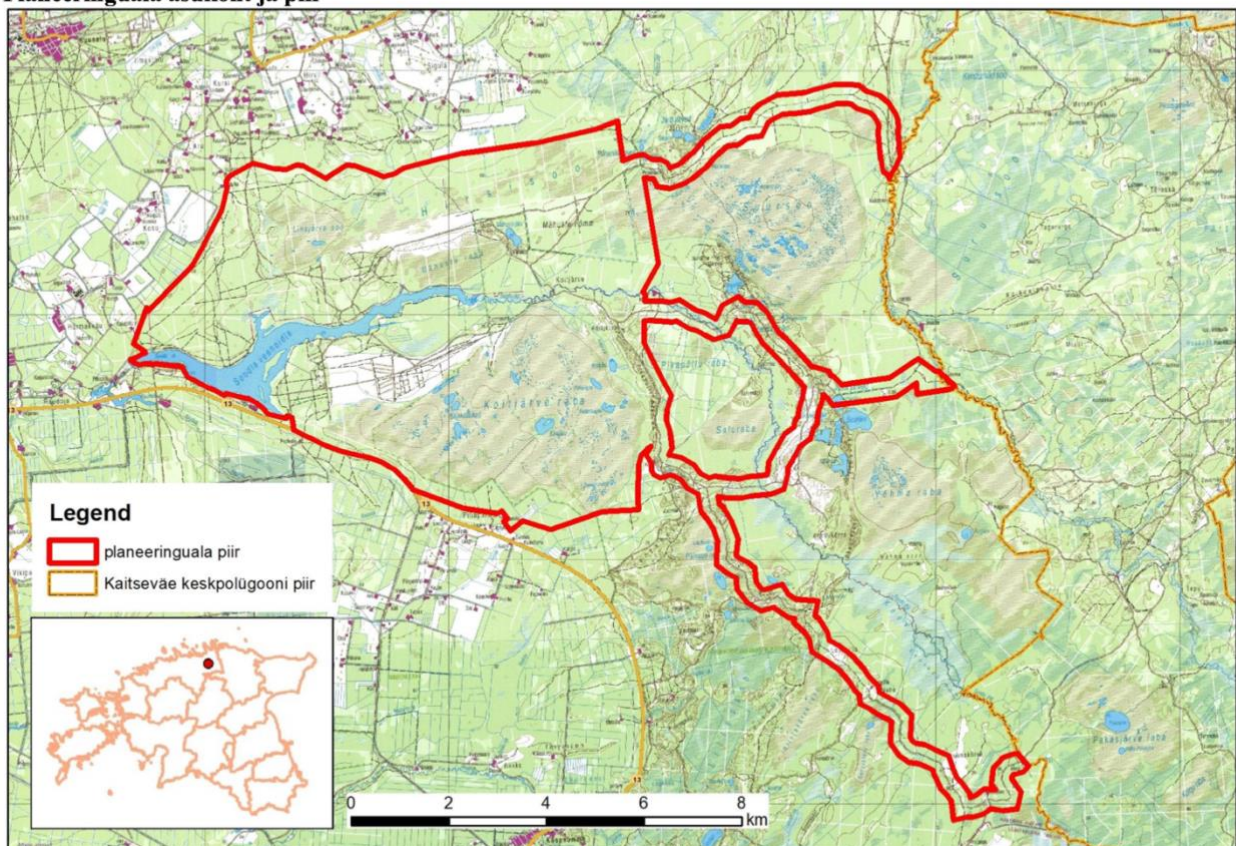
³ Vabariigi Valitsuse 09.07.2015 korraldus nr 282 "Soodla harjutusvälja asutamine."

⁴ Vabariigi Valitsuse 12.05.2022 korraldus nr 147 "Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine."

Uue harjutusväljaku rajamisel ning selle jaoks sobiliku asukoha valikul olid olulised paljud erinevad tegurid. Oli vaja leida piirkond, mis asuks eemal asustatud küladest, mis oleks suuresti riigi omandis ning mille pinnas oleks suurele koormusele vastupidav. Samuti oli oluline, et koht asuks Kaitseväe praeguse keskpõlügeni ja Tapa linnaku vahetus läheduses, kus vajadusel varusid täiendamas oleks võimalik käia. Lisaks oli oluline, et alal ei oleks sõjalist väljaõpet takistavaid elektriliine, gaasitrasse, veetrasse, ühiskanalisatsiooni trasse, üldkasutatavaid teid, raudteid jne ning kus ei oleks sõjalist väljaõpet oluliselt piiravaid looduskaitselisi tegureid. Samuti ei tohi harjutusväli paikneda liiga lähedal Eesti riigipiirile. Pärast hoolikat analüüsimist leiti, et sobivaks asukohaks saab Soodla veehoidla lähedus, mis täitis suurema osa eelmainitud kriteeriumitest (Vabariigi Valitsus 2022).

Soodla harjutusväli asub Harju maakonnas Kuusalu vallas Hirvli, Koitjärve ja Suru külades ning Anija vallas Pillapalu, Härmakosu ja Raudoja külades. Soodla harjutusvälja pindala on ca 5865 ha. Harjutusvälja pikkus põhjast lõunasse on sõltuvalt mõõtmise asukohast ca 5 – 7,5 km ning laius idast läände ca 10 km. Harjutusvälja välispiiri pikkus on ca 32 km.

Planeeringuala asukoht ja piir

Joonis 2. Soodla harjutusvälja asukoht ja piir. Allikas: Riigi Teataja 2022.

Soodla harjutusväljale kavandatakse kolm laske- ja õppevälja. Alasid kasutatakse taktikaharjutusteks, kuni mehhaniseeritud rühma suuruse üksuse manöövriteks ning nii paigalt kui ka liikumiselt lahinglaskmisteks. Harjutusvälja kasutatakse ka suurtükkide tulepositsioonidena Kaitseväe keskpölvüooni sihtmärgialale laskmiseks. Samuti planeeritakse Soodla harjutusvälja ja Kaitseväe keskpölvüooni vahel liikumiseks kolm ühenduskoridori, mis peavad võimaldama ka rasketehnika liikumist (Kaitseministeerium 2024).

Soodla harjutusvälja arendamiseks tuli 01.07.2015 jõustunud planeerimisseaduse (edaspidi PlanS) järgi koostada riigi eriplaneering, sest tegemist oli olulise ruumilise mõjuga riigikaitselise ehitisega, mille vastu oli suur riiklik huvi. Riigihalduse ministri 09.04.2018 käskkirjaga nr 1.1- 4/78 kehtestatud Harju maakonnaplaneeringus 2030+ on määratud Soodla harjutusvälja asukoht (Kaitseministeerium 2024).

Planeeringu kavandamist reguleerivad PlanS paragrahvid 27-30. Riigi eriplaneeringu menetlus koosneb kahest etapist: esmalt tehakse ehitise asukoha eelvalik ja seejärel koostatakse detailne lahendus (PlanS § 27 lg 9). Riigi eriplaneeringu algatab Vabariigi Valitsus. Algamise otsusesse tuleb märkida planeeringuala asukoht ja selle suurus, planeeringuala piir, koostamise eesmärk, kavandatava ehitise otstarve ja algatamise otsusega tutvumise aeg ja koht (PlanS § 28 lg 5 p 1). Koos planeeringu algatamisega tuleb algatada ka keskkonnamõju strateegiline hindamine (PlanS § 28 lg 1) ja sellest tuleb teatada isikutele, kelle õigusi võib planeering puudutada, samuti neile, kellel võib olla põhjendatud huvi eeldatavalt kaasneva olulise keskkonnamõju või riigi eriplaneeringu elluviimise vastu (PlanS § 28 lg 7). Pärast planeeringu ja keskkonnamõju hindamise algatamist tehakse kavandatavale ehitisele sobivaima asukoha leidmiseks asukoha eelvalik (PlanS § 30 lg 1). Asukoha valikul tuleb kaaluda mitut võimalikku asukohta (PlanS § 30 lg 2 lause 1).

“Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu algatamise eesmärk on Soodla harjutusvälja ehitusõiguse määramine, Soodla harjutusvälja ja Kaitseväe keskpölvüooni ühenduskoridoride võimalike asukohtade ning Soodla harjutusväljast ida pool asuva põhja-lõuna-suunalise tee asukoha määramine ja muude PlanS § 126 lõikes 1 nimetatud asjakohaste ülesannete lahendamine.” (Riigi Teataja 2022).

Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu etapid:

- Riigi eriplaneeringu ja keskkonnamõtjude strateegilise hindamise algatamine;
- Planeeringu algatamise eelnõu koostamine;
- Algamisest teavitamine, planeeringulahenduse eskiisi koostamine ja seisukohtade küsimine;
- Keskkonnamõtjude strateegilise hindamise programmi koostamine, avalikustamine ja avalik arutelu;
- Avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu tulemuste alusel tehtavad vajalikud programmi muudatused;
- Riigi eriplaneeringu detailse lahenduse ja keskkonnamõtjude strateegilise hindamise aruande koostamine koos vajaliku uuringute läbiviimisega;
- Riigi eriplaneeringu detailse lahenduse ja keskkonnamõtjude strateegilise hindamise aruande kooskõlastamine ning menelususaliste ettepanekute tegemiseks esitamine;
- Riigi eriplaneeringu vastuvõtmine;
- Riigi eriplaneeringu avalik väljapanek ja avalik arutelu;
- Avalliku väljapaneku ja arutelu tulemuste alusel vajalike muudatuste tegemine eriplaneeringus;
- Riigi eriplaneeringu kehtestamine.

Planeerimismenetlus, kui üks avatud menetluse liik, on nn igäühe menetlus. Eristada saab kahte liiki avalikkuse osalusega menetlusi: nn igäühe menetlused ehk populaarosalusega menetlused ning huviosalusega või puudutatud isikute osalusega menetlused (Parrest 2006). Riigikohus on öelnud, et planeerimismenetlusega on tagatud oluliselt suurem õigusselgus, huvitatud ja puudutatud isikute tõhusam kaasamine ning seeläbi huvide parem kaalumise⁵.

Tuginedes eeltoodule saab öelda, et Soodla harjutusvälja riigi eriplaneering, kui planeerimismenetluse üks liik, võimaldab kõige ulatuslikuma avalikkuse kaasamise. Avalik kaasamine toimub kahes etapis: 1) keskkonnamõtju strateegilise hindamise programmi ja planeeringu detailse lahenduse eskiisi tutvustamine ja seisukohtade küsimine; 2) keskkonnamõtju strateegilise hindamise aruande eelnõu ja planeeringu põhilahenduse

⁵ Riigikohtu halduskolleegiumi 21.10.2021 otsus nr 3-18-913

tutvustamine ja seisukohtade küsimine. Perioodil 01.02.2023 – 01.03.2023 toimus Soodla harjutusvälja eriplaneeringu, planeeringu eskiisi ja keskkonnamõju hindamise programmi avalik väljapanek ja 21.03.2023 ja 22.03.2023 avalikud arutelud. Avalike arutelude järgselt on koostatud esmased vastused esitatud ettepanekutele ning paraleelselt toimub töö võimalike kompromisside leidmiseks. Kompromisslahenduse väljatöötamiseks plaanitakse kohtuda seisukohti esitanud mittetulundusühingute, turismiettevõtjate ja lähipiirkonda jäävate külade esindajatega. Loodetakse edasiste kohtumiste tulemusena leida lahendused mis võimaldavad ellu viia sõjalist väljaõpet ja mis oleks vastuvõetavad ka kohalikele elanikele (Auväärt 2023).

Tänaseks on jõutud eriplaneeringu vastuvõtmise faasi, kus planeeringu detailne lahendus ja keskkonnamõjude strateegilise hindamise aruanne on kooskõlastamiseks ja ettepanekute tegemiseks esitatud menetlusosalistele. Eriplaneeringu kehtestamiseni planeeritakse jõuda 2024 aasta lõpuks. Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu algatamise eesmärk on Soodla harjutusvälja ehitusõiguse määramine, Soodla harjutusvälja ja Kaitseväe keskpõlügeni ühenduskoridoride võimalike asukohtade ning Soodla harjutusväljast ida pool asuva põhja-lõuna-suunalise tee asukoha määramine ja muude PlanS § 126 lõikes 1 nimetatud asjakohaste ülesannete lahendamine (Riigi Teataja 2022).

4.2. NURSIPALU HARJUTUSVÄLJA LAIENDAMINE

Nursipalu harjutusväli on asutatud Vabariigi Valitsuse 14.02.2008 korraldusega.⁶ Seoses muutunud julgeolekuolukorraga otsustas Vabariigi Valitsus laiendada Nursipalu harjutusvälja oma 20.10.2023 korraldusega nr 266.⁷

Venemaa Föderatsiooni kallaletung Ukrainale 24. veebruaril 2022 aastal mõjutas olulisel määral julgeoleku olukorda Eestis. Eesti iseseisva kaitsevõime tugevdamiseks otsustati investeerida uutesse relvasüsteemidesse, suurendada maakaitset 20 000 võitlejani, suurendada

⁶ Vabariigi Valitsuse 14.02.2008 korraldus nr 79 "Kaitseväe Nursipalu harjutusvälja asutamine ja riigivara tasuta üleandmine."

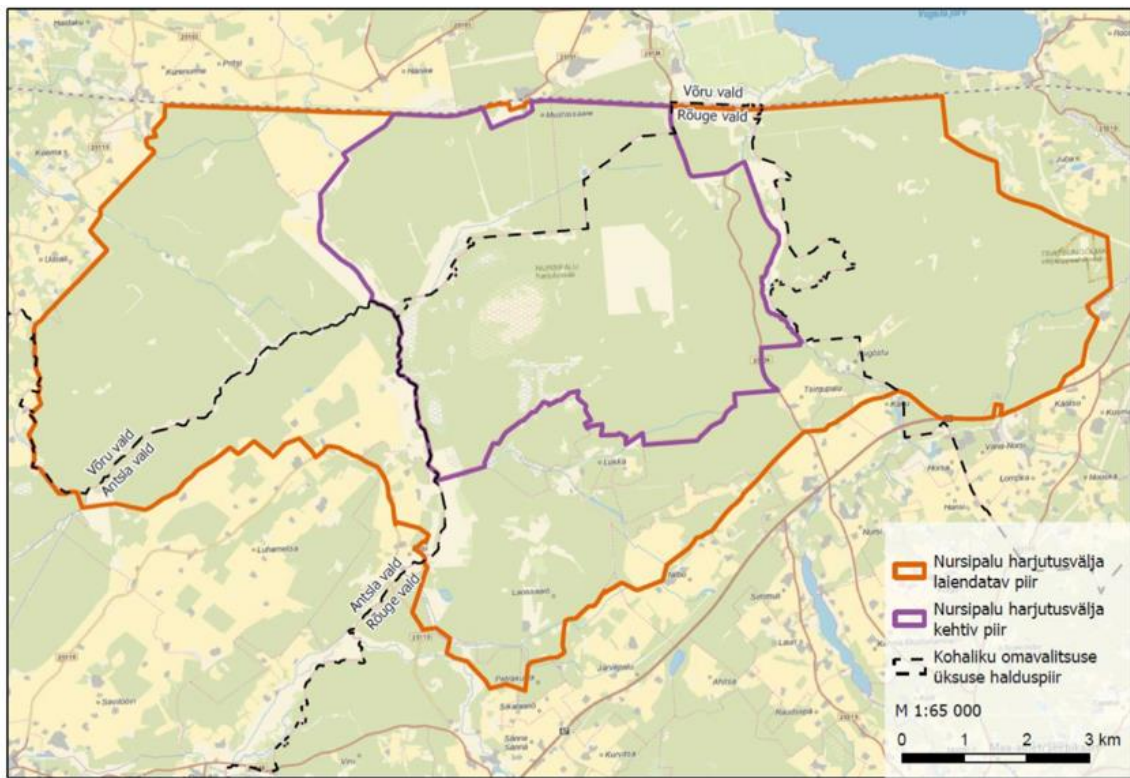
⁷ Vabariigi Valitsuse 20.10.2023 korraldus nr 266 "Kaitseväe Nursipalu harjutusvälja laiendamine planeerimisseadust kohaldamata, keskkonnamõju hindamata jätmise ja Natura asjakohase hindamise algatamine."

ajateenijate arvu, viia 2. Jalaväebrigaad (edaspidi 2JvBr) üle soomustransportööridele, luua kaudtule võimekus ning paigutada liitlasüksused 2JvBr juurde Lõuna-Eestis. 2022 aasta suvel toimunud Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (edaspidi NATO) Madridi tippkohtumisel otsustati heidutushoiakult minna üle tõkestusheidutusele, mis ühtlasi tähendas ka täiendavate liitlasüksuste paigutamist NATO idapiirile. Nii need kui mitmed teised julgeolekuolukorrad lähtuvad otsused tingisid kiireloomulise vajaduse senisest oluliselt suurema harjutusvälja järele Lõuna-Eestis (Vabariigi Valitsus 2023).

Eesti edukas kaitsmine koos liitlasüksustega eeldab põhjalike sõjaliste õppuste läbiviimist harjutusväljadel. Need õppused peavad täpselt jäljendama reaalseid stsenaariume, et saada ettekujutust päris lahingupildist, mille hulka kuuluvad ka lahingmoonaga õppused. Seega on suure pindalaga harjutusväljade olemasolu Eesti julgeoleku seisukohalt kriitilise tähtsusega. Tuhandete hektari suurused maa-alad on olulised Eesti kaitseväge üksuste koordineerimiseks, reservväelastele protseduuride seletamiseks ning liitlasvägedega kokku harjutamiseks. Samuti on taoliste harjutusväljade rajamine ning laiendamine eriti oluline just Kagu-Eestis, kus potentsiaalsete vaenlaste rünnak on kõige tõenäolisem (Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus 2024).

Kuna Põhja-Eestis on harjutusväljade laiendamise võimalused ammendumas ja 2JvBr on määratud väljaõppeks Lõuna-Eestisse, oli tarvis leida täiendavaid väljaõppe võimalusi, seega oli Nursipalu lahinguvälja laiendamine mõistlik variant eelkõige olemasoleva taristu tõttu. Erinevalt Soodla harjutusvälja arendamisest läbi planeerimismenetluse otsustati Nursipalu harjutusvälja laiendamine läbi viia ilma planeerimismenetlust kohaldamata (Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus 2024).

Nursipalu harjutusvälja laiendamine planeerimisseadust kohaldamata võimaldab harjutusvälja arendamist, uute sõjaliste võimete kasutama õppimist enne võimaliku ohu realiseerumist ja omab seeläbi olulist tähtsust riigikaitse tagamisel Ukraina sõja tõttu pingestunud julgeoleku olukorras (Vabariigi Valitsus 2023).

Joonis 3. Kaitseväge Nurssipalu harjutusvälja asukoht ja laiendatud piir. Allikas: Riigi Teataja 2023.

Nurssipalu harjutusvälja laiendamise eesmärgiks on olemasoleva Nurssipalu harjutusväljaku piiri suurendamine 6763,81 hektari võrra ja välispiiri suurendamine 24212,67 meetri võrra ilma planeerimiseadust kohaldamata ja jätta laiendamise keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi kohane keskkonnamõju hindmata. Laiendamise järgselt on Nurssipalu harjutusväljakule planeeritud diviisi 2JvBr ja kohaliku kaitseliidu malevate ning liitlaste väljaõppega seotud tegevused. Planeeritud tegevuste tarbeks rajatakse väljaõppehitised nagu laskeväljad ja taktikaalad, UXO alad (lõhkemata lahingmoona ala), lõhkamisala, demineerimispaigad, sillad ja teeninduslinnak (Vabariigi Valitsus 2023).

Nurssipalu harjutusväljaku laienduse otsustusprotsessi etapid:

- Vabariigi Valitsuse korralduse „Nurssipalu harjutusvälja laiendamine planeerimiseseadust kohaldamata ja Natura asjakohase hindamise algatamine“ eelnõu koos seletuskirjaga avalik väljapanek
- Avalik istung väljapanekul esitatud ettepanekute ja vastuväidete tutvustamiseks
- Kaitseminister esitab eelnõu Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks
- Vabariigi Valitsus kiidab eelnõu heaks
- Algatatakse Natura hindamine ja viiakse läbi uuringud looduskeskkonnale avalduvate mõjude hindamiseks.

- Viiakse läbi Natura hindamine ja töötakase välja keskkonna kaitselised leevendusmeetmed.
- Natura hindamise järgselt kiidab Vabariigi Valitus heaks ehitustegevused koos vajalike keskkonnameetmetega.

Nursipalu harjutusvälja laiendamiseks kiirendatud korras oli vaja muuta kehtivat relvaseadust, et luua õiguslikud alused Kaitseväe ja Kaitseliidu harjutusväljade arendamiseks erandjuhtudel kiirendatud korras. Relvaseaduse (edaspidi RelvS) § 85 täiendused annavad valitsusele õiguse otsustada kaitseministri ettepanekul ja vastava ohuhinnagu alusel Kaitseväe ja Kaitseliidu harjutusvälja asutamise või laiendamise planeerimismenetlust läbi viimata. Nimetatud erisust saab rakendada ainult juhul, kui harjutusvälja rajamise või laiendamise ainus eesmärk on riigikaitse tagamine ning planeerimismenetluse läbiviimiseks kulutad aeg suurendaks ohtu riigikaitsele. Harjutusvälja kiirendatud erandlikul rajamisel või laiendamisel ei kohaldata planeerimismenetlust, vaid menetlus viiakse läbi haldusmenetluse seaduse järgi avatud menetluses (Riigikogu 2023).

Avatud menetlus on huviosalusega ehk puudutatud isikutega menetlus (Parrest 2006). Avatud menetluse käigus on vaid huvitatud ja puudutatud isikutel võimalus esitada oma seisukohad harjutusvälja laiendamise kohta. Seega ei ole avatud menetluses erinevalt planeerimismenetlusest õigust esitada ettepanekuid isikutel, kelle õigusi ja huve harjutusvälja laiendamine üldse ei puuduta. See tähendab, et avatud menetluses ei ole avalikkuse kaasamine nii ulatuslik, kui seda on planeerimismenetluses.

Vabariigi Valitsuse korralduse „Nursipalu harjutusvälja laiendamine planeerimisseadust kohaldamata ja Natura asjakohase hindamise algatamine“ eelnõu koos seletuskirjaga avalik väljapanek toimus 29.08-25.09.2023. Avavaliku väljapaneku ajal oli võimalik puudutatud isikutel esitada ettepanekuid. Esitatud ettepanekute tutvustamiseks toimus 06.10.2023 istung. Istungi järgselt ilmus meedias mitmeid artikleid, kus oli väljendatud kohalike elanike pahameelt, et Nursipalu harjutusvälja laiendamise protsessis on olnud kodanike kaasamine pigem formaalne.

Olukorras, kus riiklikud otsused, eriti riigikaitse valdkonnas, mõjutavad otseselt kogukondi ja nende elu, on kaasamine hädavajalik. Ent praktikas võib kaasamisprotsess osutuda petlikuks, kui seda kasutatakse pigem informeerimiseks kui tegeliku otsustamise võimaldamiseks.

Näiteks Nursipalu harjutusväljaku laiendamise juhtumil ilmnis, et kaasamiskoosolekud olid rohkem informeerimiseks kui alternatiivide aruteluks, kuna päriselt sobivaid valikuid ei esitatud. Selles kontekstis võib riigi pingutust näha pigem leevenduspakettide loomise võimalusena, et vähendada vastuseisu, mitte tõelise koostöö algatusena (Vana 2024).

Kui vaadata kaasamist tõhusa koostöö seisukohalt, on oluline mõista, et see nõuab aega, personaalset suhtlust erinevate osapooltega ning selgust protsessi ja tulemuste osas. Sellest hoolimata võib kaasamise tõhusust mõjutada ka kultuur ja ametnike arusaamad probleemist. Probleem seisneb vähetõhusas kommunikatsioonipraktikas, mis kujutab inimest, kui passiivset info vastuvõtjat, mitte kui aktiivset osalist. Kaitseministeeriumi alusdokumentides, mis räägivad kaasamisest ja sidususest, võib märgata tendentsi kasutada kommunikatsiooni retoorikat, mis keskendub informeerimisele pigem kui tõelisele kaasamisele, mis aga tõstatab küsimuse, kui tõhus taoline lähenemine tegelikult on (Otsing 2024).

4.3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Analüüsitud juhtumite põhjal saab väita, et lahinguväljade kujundamise poliitilised otsustusprotsessid on sunnitud muutunud kiiremaks ja see omakorda on mõjutanud kodanike kaasamist nendes protsessides.

Nii Soodla kui Nursipalu juhtumite juures on formaalselt järgitud hea poliitikakujundamise tava etappe, kuid ajaline perspektiiv ja kodanike kaasamine on olnud erinev.

Poliitikakujundamise etapid	Soodla harjutusvälja arendamine	Nursipalu harjutusvälja laiendamine
Algatus	Vabariigi Valitsuse 12.05.2022 otsusega otsustati arendada välja Soodla harjutusväli riigi eriplaneeringu alusel.	Vabariigi Valitsuse korralduse “ Kaitseväge Nursipalu harjutusvälja laiendamine planeerimismenetlust kohaldamata, keskkonnamõju hindmata jätmise ja Natura asjakohse hindamise algatamine”

		eelnõu koos seletuskirjaga avalik väljapanek 29.08.-25.09.2023.
Poliitika väljatöötamine	Harjutusvälja detailse planeeringulahenduse väljatöötamine, planeeringulahenduse avalikud väljapanekud, avalikud arutelud, kooskõlastamine asjaomaste asutustega ja keskkonnamõjude hindamine.	06.10.2023 avalik istung avalikul väljapanekul esitatud ettepanekute tutvustamiseks. Eelnõu parandmaine vastavalt esitatud ettepanekutele.
Poliitika vastuvõtmine	Harjutusvälja arendamiseks riigi eriplaneeringu kehtestamine Vabariigi Valitsuse poolt on planeeritud orienteeruvalt 2024-2025 aastal.	Vabariigi Valitsuse 20.10.2023 otsusega otsustati heaks kiita Nursipalu harjutusvälja laiendamine.
Otsustusprotsessile kulunud aeg	Ca 2 aastat	Ca 9 kuud

Joonis 4. Poliitikakujundamise etapid ja ajaline kulg⁸. Allikas: Autori koostatud.

Kui varasemalt oli olulise ruumilise mõjuga riigikaitse ehitise välja arendamiseks või laiendamiseks, mille asukoha valiku või toimimise vastu on suur riiklik huvi, kõige sobilikum teha seda läbi riigi eriplaneeringu, siis peale relvaseaduse täiendamist 2023 aastal saab olulise ruumilise mõjuga riigikaitse ehitist välja arendada ja laiendada kiirendatud korras haldusmenetluse seaduse järgi avatud menetluses.

⁸ Töös ei ole käsitletud poliitikakujundamise viimast etappi, milleks on rakendamine ja hindamine, sest selleni ei ole analüüsivate juhtumite puhul jõutud.

Seadusemuudatuse, mis võimaldab harjutusväljasid arendada ja laiendada kiirendatud korras, tingis pingestunud julgeolekuolukord. Seoses Vene Föderatsiooni alustatud sõjaga Ukraina vastu oli suurenenud sõjalise konflikti risk muu hulgas Eesti Vabariigi ja tema liitlaste suhtes, seega vajati rohkem ja suuremaid harjutusvälju kus omandada uute relvade kasutamist ja võimaldada Eesti Vabariiki paigutatud liitlaste väljaõpet enne võimaliku sõjalise ohu realiseerumist.

Kuigi planeerimismenetlus on ajamahukas, siis sellega on tagatud kõige tõhusam avalikkuse kaasamine ja seeläbi huvide parem kaalumine. Harjutusväljade laiendamine kiirendatud korras on toonud kaasa avalikkuse kaasamise ebapiisavuse. Kui planeerimismenetlusesse nähakse ette kaasata igäiks, siis haldusmenetluse seaduse järgi avatud menetluses on kaasatud vaid need isikud, kelle õigusi või huve otsus puudutab. Planeerimismenetlus on igäihe menetlus ehk populaarosalusega menetlus. Harjutusvälja arendamine või laiendamine täiendatud relvaseaduse järgi toimub huviosalusega ehk puudutaud isikuga menetluses.

Bakalaureusetöö analüüsitud juhtumid näitavad, et kiirendatud harjutusvälja kujundamise otsustusprotsess on mõjutanud kodanike kaasamist. Nursipalu näitel saab väita, et harjutusvälja laiendamise otsustusprotsessis osutus kaasamisprotsess näiliseks. Avalik istung ja teised kaasamiskoosolekud olid pigem informeerimiseks kui ettepanekute ja alternatiivide aruteluks. Probleemne oli ka laiendamise otsustamise kiirus. Otsuse avalikustamist kuni selle heakskiitmiseni kulus vähem kui kaks kuud. Tulemuslik koostöö kaasamise seisukohast lähtuvalt nõuab aga aega ja personaalset suhtlust. Kaasamise määra saab mõõta kaasamise pikkuse, panuse ja kaasataute arvu kui ka kaasamis kvaliteedi kaudu. Protsessis on olulised usaldus, ausus, võimekus ja asjakohasus (Shrik 2012).

Arnstein (1969) jaotab kaasamise kolme suuremasse kategooriasse: näiline võim, sümboolne osalemine ja kodaniku võim. Soodla harjutusvälja arendamisel toimus kodanike kaasamine Arnsteini kaasamisredeli kõrgeima kategooria tasandil, kus kodanikud osalevad aktiivselt otsustusprotsessis ja teevad otsustajatega koostööd lahenduste väljatöötamiseks. Nende panust hinnatakse ja võetakse lõplike otsuste tegemisel arvesse. Seevastu Nursipalu harjutusvälja laiendamine viidi läbi aste madalamas kategoorias, kus kodanikud osalesid sümboolselt otsustusprotsessis.

Tänases julgeolekuolukorras on riigikaitse arendamine ülioluline. Kaasaegsed, tõhusad ja vajadusi arvestavad harjutusväljad on üks osa riigikaitsest. Nende arendamine ja laiendamine on möödapääsmatu. Samas peab nende arendamine ja laiendamine toimuma nii, et inimestel tekiks kindlus, et nende arvamus neis puudutavas otsuses võetakse arvesse. Seega teeb töö autor ettepaneku, et kiirendatud korras harjutusvälja arendamise või laiendamise puhul võiks menetlev haldurorgan pikendada otsuse eelnõu avalikustamise aega ja viia läbi mitmeid avalikke istungeid avalikustamise ajal esitatud ettepanekute tutvustamiseks. Avalikustamise ajale ja avalike istungite arvule ei sea piiranguid ka haldusmenetluse seadus. Pikem avalikustamise aeg aitab inimestel saada rohkem informeerituks, võimaldab esitada läbimõeldud ja asjakohaseid arvamusid ja ettepanekuid. Mitmed avalikud istungid peaksid võimaldama läbirääkimisi esitatud ettepanekute osas ja läbirääkimised peaksid viima ühiskonnale sobiva lahenduseni.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärk oli võrrelda kaitseväge harjutusväljade arendamise ja laiendamise otsustusprotsesside muutust Eesti kaitsepoliitikas ning uurida, millised tegurid mõjutasid nende protsesside kulgu. Töös kasutati kvalitatiivset analüüsi dokumentide ja juhtumianalüüside põhjal, milleks olid valitud Soodla ja Nursipalu harjutusväljad. Uurimusküsimused keskendusid harjutusväljade arendamise põhjustele, otsustusprotsessidele ja kodanike kaasamisele.

Võib öelda, et analüüsitud juhtumid Soodla ja Nursipalu harjutusväljade arendamise ning laiendamise kohta kajastavad muutusi Eesti kaitsepoliitika kujundamises ning erinevat lähenemist kodanike kaasamisel olulise ruumilise mõjuga riigikaitse ehitiste rajamisega seotud protsessides. Juhtumite võrdlus näitab, et otsustusprotsess on kiirenenud, eriti peale relvaseaduse täiendamist 2023. aastal, mis võimaldas oluliste riigikaitse ehitiste arendamist ja laiendamist kiirendatud korras.

Samas on oluline mõista, et kiirendatud otsustusprotsess võib kaasa tuua ka kaasamise puudulikkuse ja ebapiisava arutelu. Seega, kuigi kiireloomulised meetmed võivad olla vajalikud, on oluline tagada, et kodanike kaasamine ja nende huvide arvestamine jääksid prioriteediks.

Olukord Ukrainas mõjutas oluliselt Eesti julgeolekuolukorda ja tõstis vajadust suuremate ja paremate harjutusväljade järele. Soodla harjutusvälja arendamisel toimus kaasamine kõrgel tasemel, kus kodanikud osalesid aktiivselt otsustusprotsessis ja nende panust arvestati. Teisalt, Nursipalu juhtum aga näitab sümboolset kaasamist, kus otsus viidi läbi ilma planeerimismenetlust kohaldmata ning seega oli kodanike kaasatus pigem formaalne ja otsuste kiirus ning informeerimine olid probleemsed.

Ettepanekutena võiks kaaluda kiirendatud korras harjutusväljade arendamisel pikemat otsuse avalikustamise aega ning mitmeid avalikke istungeid ettepanekute tutvustamiseks ja läbirääkimisteks. See võimaldaks paremat informeeritust, läbimõeldud ettepanekuid ning lõppkokkuvõttes ühiskonnale sobivamaid lahendusi. Harjutusväljade arendamine ja laiendamine on olulised riigikaitse seisukohalt, kuid tuleb tagada ka selle protsessi läbipaistvus ja demokraatlik arutelu. Avalikkuse teadlikkus ja kaasamine võimaldavad paremini arvestada erinevate huvirühmade seisukohtadega ning tagada otsuste kvaliteet ja vastutustundlikkus.

KASUTATUD KIRJANDUS

Arnstein, Sherry R. 1969. *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of American Planning Association 35 (4): 216-224.

Braybrooke, D; Lindblom, Charles E. 1970. *A strategy of decision: policy evaluation as a social process*. New York, NY: Free Press.

Cobb, Roger W.; Elder, Charles D. 1972. *Participation in American politics: the dynamics of agenda-building*. Boston: Allyn and Bacon.

Eesti Julgeolekupoliitika alused 2023.
[https://dhs.riigikantselei.ee/avalikteave.nsf/documents/NT003B6B36/\\$file/Eesti%20julgeolek%20poliitika%20alused_VV_22.02.2023.pdf](https://dhs.riigikantselei.ee/avalikteave.nsf/documents/NT003B6B36/$file/Eesti%20julgeolek%20poliitika%20alused_VV_22.02.2023.pdf) (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Eesti Noorteühenduste Liit. 2022. <https://enl.ee/2022/08/05/kuidas-moota-enda-organisatsiooni-osalust/> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

ERR. 2022. “Hanno Pevkur: Nursipalu laiendamist saab teha vaid koostöös kohalikega.”
<https://www.err.ee/1608785935/hanno-pevkur-nursipalu-laiendamist-saab-teha-vaid-koostoes-kohalikega> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

ERR. 2023. “Kadri Auväärt: harjutusalad peavad läbi tegema olulise arenguhüppe.”
<https://www.err.ee/1608985807/kadri-auvaart-harjutusalad-peavad-labi-tegema-olulise-arenguhuppe> (Viimati külastatud 19. mai, 2024).

ERR. 2023. “Martin Herem: Miks on Nursipalu harjutusvälja laiendamisega kiire?”
<https://www.err.ee/1608950476/martin-herem-miks-on-nursipalu-harjutusvalja-laiendamisega-kiire> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Gellner, E. 1994. *Conditions of liberty: civil society and its rivals*. New York.

Hirsjärvi, S; Remes, P; Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta (lk 125-170). Tallinn: Kirjastus Medicina.

Hobbes, T. 1651. *Leviatan*. The University of Oregon. 2005. *Leviatan*.
<https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/bitstream/handle/1794/748/leviathan.pdf> (Viimati külastatud 19. mai, 2024).

Howlett, M. 2013. *Canadian public policy: selected studies in process and style*. Toronto: University of Toronto Press.

Kaitseministeerium. 2024. "Lähteseisukohad Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu detailse lahenduse koostamiseks ja keskkonnamõju strateegilise hindamiseks" https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/riiri_eriplaneeringu_lahteseisukohad.pdf (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Kaitseväge kodulehekül. 2024. <https://mil.ee/kaitsevagi/uldinfo/> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Knill, C; Tosun, J. 2022. *Public policy: a new introduction*. Textbooks in policy studies (2nd edition trükk). Bloomsbury Academic.

Liberty Fund. 2010. *Democracy in America*. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2735/Tocqueville_1593-01.pdf&ved=2ahUKEwiGp4rIjpyGAXUoQIUIHRItCxsQFnoECBIQAQ&usg=AOvVaw1t_vSQFvPNIFU5i7Jw0ufp. (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Otsing, H. 2024. "Nursipalu ja mitmesugused fanatismist haaratud huvirühmad." <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/nursipalu-ja-mitmesugused-fanatismist-haaratud-huviruhmad/> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Pajur, A. (1999). Eesti Riigikaitsepoliitika aastail 1918-1934. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv.

Parrest, N. 2006. "Planeerimismenetluse ja avatud menetluse vahekord." *Juridica* (7).

Praxis. 2010. Valitsusasutuste kaasamispraktika analüüs. <https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2010-Valitsusasutuste-kaasamispraktikad.pdf> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus. 2024. <https://www.kaitseinvesteeringud.ee/nursipalu-laiendus/> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Riigi Teataja. 2022. "Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine." <https://www.riigiteataja.ee/akt/317052022003> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Riigi Teataja. 2023. "Kaitseväe Nursipalu harjutusvälja asukoht ja laiendatud piir."
https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/3211/0202/3003/VV_k266_lisa.pdf (Viimati külastatud 2024).

Riigikaitsearengu kodulehekül. 2024. <https://riigikaitseareng.ee/kaitseotstarbelise-taristu-areng/> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Riigikantselei. 2024. <https://riigikantselei.ee/valitsuse-too-planeerimine-ja-korraldamine/poliitikakujundamise-ja-oigusloome-protsess> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Riigikogu. 2023. "Relvaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri." <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/29a01bca-9a94-4276-a910-d487e2131356/relvaseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Savenye, Wilhelmina C ; Robinson, Rhonda S . 2001. *QUALITATIVE RESEARCH ISSUES AND METHODS: AN INTRODUCTION FOR EDUCATIONAL TECHNOLOGISTS*.
<https://members.aect.org/edtech/39.pdf> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Shirk, Jennifer L; Ballard, Heidi L; Wilermann, Candie C; Philips, T; Wiggins, A; Jordan, R; McCallie, E; Minearchek, M; Lewenstein Bruce V; Krasny, Marienne E; Bonney, R. 2012. Public participation in scientific research: a framework for deliberate design. *Ecology and Societ* .17(2): 29.

Sootla, G; Kalev, L; Kattai, K. (2021). Avaliku poliitika kujundamise protsess. Tallinn: Tallinna ülikool, (82-104).

Vabariigi Valitsus. 2022. Vabariigi Valitsuse korralduse „Soodla harjutusvälja riigi eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine“ eelnõu seletuskiri.
<https://eelnoud.valitsus.ee/main#P9ostCyb> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Vabariigi Valitsus. 2023. Vabariigi Valitsuse korralduse „Kaitseväe Nursipalu harjutusvälja laiendamine planeerimisseadust kohaldatama, keskkonnamõju hindamata jätmise ja Natura asjakohase hindamise algatamine.“ eelnõu seletuskiri.
<https://eelnoud.valitsus.ee/main#i9DJ2kGz> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

Vana, L. 2024. “Nursipalu laiendamine on üks näide kaasamiskultuuri puudumisest.”
<https://epl.delfi.ee/artikkel/120291120/lota-vana-nursipalu-laiendamine-on-uks-naide-kaasamiskultuuri-puudumisest> (Viimati külastatud 14. mai, 2024).

LIHTLITSENTS

Mina, Frederick Karma (isikukood: 50011240250) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "EESTI KAITSEVÄE HARJUTUSVÄLJADE ARENDAMISE JA LAIENDAMISE POLIITILINE OTSUSTUSPROTSESS SOODLA JA NURSIPALU NÄITEL" (inglise keeles "*THE POLITICAL DECISION-MAKING PROCESS OF THE DEVELOPMENT AND EXPANSION OF TRAINING FIELDS OF THE ESTONIAN DEFENSE FORCES ON THE EXAMPLES OF SOODLA AND NURSIPALU*"), mille juhendaja on Maili Vilson.

Reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil alates 20.05.2024 kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuand- mete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.